

Türk Dil Kurumunun İmlâ/Yazım Kılavuzlarındaki Değişiklikler Üzerine Bir İnceleme

Şenol SANCAK (*)

Mehmet ALVER (**)

Erhan DURUKAN (***)

Özet: Bu araştırmada Türk Dil Kurumunun çıkarmış olduğu imlâ/yazım kılavuzlarındaki değişiklikler saptanmaya çalışılmıştır. Çalışma, tarama modelindedir. Araştırmada 1996, 2000, 2005 yıllarında Türk Dil Kurumunun çıkardığı imlâ/yazım kılavuzlarının yazım kuralları ve dizin bölümleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda arka arkaya çıkarılan imla/yazım kılavuzlarının gerek dizin gerekse kurallar bölümlerinde bir takım değişikliklere gidildiği belirlenmiştir. Özellikle 1996 kılavuzundan 2005 kılavuzuna kadar kelime sayılarında bir artışın gerçekleştiği ve bu artışın 1996, 2000 kılavuzları arasında daha fazla olduğu görülmüştür. Kurallar bölümü açısından ise 2000, 2005 kılavuzları arasındaki farklılıkların 1996, 2000 kılavuzlarına göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dil Kurumu, yazım kılavuzu, dilde birlik.

A Study on the Changes in Orthography Guides Issued by Turkish Language Institution

Abstract: The aim of this study is to determine the changes or differences in orthography guides issued by Turkish Language Institution. The study carried out in survey model deals with the sections of spelling or orthography rules and syntagm in orthography guides issued by Turkish Language Institution in 1996, 2000, and 2005. The results obtained revealed that a number of changes were made in both spelling and syntactic sections in orthography guides published one after the other. An increase was observed in the number of words especially in the orthography guide issued in 2005 when compared to the number of words in the orthography guide issued in 1996. A relatively more increase was also observed in the number of words between the two orthography guides published in 1996 and 2000. And the differences between the two orthography guides issued in 1996 and 2005 with respect to the sections of spelling rules were found to be relatively more than those in the orthography guides issued in 1996 and 2000.

Key Words: Turkish Language Institution, orthography guide, language unity.

*) Öğr. Gör., Giresun Üniv., Eğitim Fak.

**) Arş. Gör., Giresun Üniv., Eğitim Fak.

***) Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniv., Fatih Eğitim Fak.

I. Giriş

Ana amacı Türk dili üzerinde araştırmalar yapmak ve Türk dilinin güncel sorunlarıyla ilgilenecek bunlara çözüm yolları bulmak olan Türk Dil Kurumu, 12 Temmuz 1932 yılında Atatürk'ün talimatıyla kurulmuştur. İlk adı Türk Dili Tetkik Cemiyeti olan Kuruma bu zamana kadar on dokuz kişi başkanlık etmiştir.

Ülkemizin köklü kuruluşlarından biri olan Türk Dil Kurumu, “bugüne kadar bine yakın kitap, yüzlerce sayı dergi yayımlanmış, sayısı binlerle ifade edilebilecek konuşma, konferans ile kurultay, açık oturum, bilgi şöleni vb. toplantılar düzenlenmiş, bölge ağızlarından söz derleme, tarihsel metinlerden söz tarama, kök ve gövdelerden yeni sözler ve terimler türetme gibi çok önemli bilimsel çalışmaları gerçekleştirmiş ve Türkçe sözlükler yayımlanmıştır.” (Akalin, 2007).

Kurumun bir diğer çalışması da yazım kılavuzu çıkarmaktır. Kaplan'a (2004: 39) göre “dil, insan topluluklarını bir yığın veya kitle olmaktan kurtararak onları aralarında duygu ve düşünce birliği olan bir millet hâline getirir.” Bu nedenle bir milleti oluşturan önemli unsurlardan biri olan dilde birlik sağlanması önemli hâle gelmektedir. Ülkemizde de dil ve yazımda birliği sağlayan kaynakların başında yazım kılavuzu vardır. Yazımın (imla) da “bir dilin sözcüklerinin doğru olarak yazıya geçirilmesini sağlayan ortak yazma biçimi” (Kavcar vd., 2002: 50) olarak tanımlanması, yazım kılavuzlarının dilde birlik açısından önemini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde yazım kılavuzu çıkarma görevi de, Anayasamızın 134. maddesine dayalı olarak çıkarılan 2876 sayılı yasanın 37. maddesinin b fıkrasıyla Türk Dil Kurumuna verilmiştir. 1929 yılında İmlâ Lûgati adıyla çıkarılan ilk kılavuzdan sonra Kurum, sırasıyla 1941'de İmlâ Kılavuzu, 1965'te Yeni İmlâ (Yazım) Kılavuzu, 1985'te İmlâ Kılavuzu ve son olarak 2005'te ise Yazım Kılavuzu gibi farklı adlarla toplam yirmi dört kılavuz yayımlanmıştır. Kılavuzların isimlerinde görülen bu farklılıklar içerikte de görülmektedir. Bu farklılaşmanın doğal sebebi dilin canlı bir varlık olmasıdır. “Wilhelm von Humboldt'a göre de dil, yapıp ortaya konmuş bir iş, bir yapıt değil, sürekli değişim ve gelişim hâlindeki bir zihin etkinliğidir.” (Aksan, 2007: 21). Teknoloji ve bilim alanındaki gelişmelerle yaşam koşullarındaki değişimler sonucu dilimize çok sayıda yeni sözcüğün eklenmesi de bu söyleme bağlanabilir.

Her ne kadar dil sürekli gelişen ve değişen bir sistem olsa da beş yıl gibi kısa bir süre içerisinde yazım kılavuzumuzda birçok yazım ve kural değişikliğinin yapılması, çok sayıda sözcük eklenim ve çıkarımlarının görülmesi dikkat çekicidir. Ergin'e (1988, 4) göre “dil canlı bir varlıktır. Zaman zaman birtakım değişiklikler, kendi bünyesinden doğan çeşitli sebeplerle bazı gelişmeler gösterir. Bu değişiklikler ve gelişmeler ona, uzun tarihi boyunca, daima serpilip ve zaman içinde akıp gelen bir manzara verir. Bu yüzden dilin tarihinde birtakım merhaleler, birtakım gelişme safhaları göze çarpar. Fakat bütün bu değişiklikler ve gelişmeler dil kaideleri çerçevesinde devam ederler. Dile yeni kelimeler kazandırmak için dışarıdan yapılacak müdahalelerin de daima bu kaideler çerçevesinde olması gerekir. Kendi kanunlarına aykırı zorlamaları dil hiçbir zaman benimsemez. Canlı

bir varlık olarak yapısı, fertlerin ve cemiyetlerin istedikleri şekilde karışmalarına müsait değildir. Onun fertlere ve cemiyetlere tâbi olmayan bir nizamı vardır. Bu nizamı meydana getiren şey kendi kanunları, kendi kaideleridir.”

Doğal veya farklı nedenlerle olsun, yazım kılavuzlarındaki istikrar bozukluğu Türk Dil Kurumunun kendi çıkardığı 1996 ve 2000 İmlâ Kılavuzlarının sunuş bölümlerinde de dile getirilmiştir. Bu çalışmanın amacı da yazım kılavuzlarında görülen değişim ve tutarsızlıkları, gerek yazım kuralları bölümü gerek dizin bölümü açısından ortaya koymaktır.

II. Yöntem

Bu çalışma, tarama modelindedir. Karasar’a (2006, 77) göre “*tarama modeli geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan durum, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır, var olan durumu değiştirme gibi bir durum söz konusu değildir. Önemli olan, durumu uygun bir biçimde gözleyip belirlemektir.*”

Bu çalışmada yazım kılavuzlarımızdaki değişimleri ve tutarsızlıkları ortaya koymak amacıyla 1996, 2000 ve 2005 kılavuzlarındaki yazım kuralları ve dizin bölümleri taranarak karşılaştırılmıştır. Veriler, yazım kuralları ve dizin başlıkları altında toplanmış; kural ve sözcük eklenim, çıkarım ve değişimleri ile açıklamalı sözcük sayıları belirlenmiştir. Dizin bölümünden elde edilen sonuçlar sayısal verilerle desteklenmiş ve tablo hâlinde sunulmuştur.

III. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde 1996, 2000 ve 2005 kılavuzlarındaki yazım kuralları ve dizin bölümlerinde görülen farklılıklar ayrı ayrı ortaya konulmuştur.

A. Yazım Kurallarındaki Değişiklikler

İncelenen kılavuzlarda 1996 ve 2000 kılavuzları arasında kural değişiklikleri görülmezken, 2000 kılavuzunda kurallara verilen örnek sayısında artmalar görülmüş ve bazı maddelere eklemeler yapılmıştır. 2000 kılavuzunda yazım kurallarına eklenen maddeler şu şekildedir:

- Uzun ünlülerin okunması (*Oooh, aaah* gibi ünlemlerde ünlüler ayrı ayrı okunmaz, uzun olarak telaffuz edilir.) (s. 6)
- Fiil çekimi ile ilgili yazılışlar (*Geleceğiz, alacağım* gibi gelecek zamanlı fiillerde gelecek zamanın ünlüleri ile zaman ekinde önceki ünlü, bütün şahıslarda ‘-a, -e’ ile yazılır.) (s. 15)
- Büyük harflerin kullanımı (*Gül Baba, Susuz Dede, Nene Hatun* gibi bazı tarihî şahsiyetlerde akrabalık bildiren kelimeler unvan değeri kazandığından büyük harfle başlar. Tarihî dönem bildirmeyip tür veya tarz bildiren terimler küçük yazılır: *Türk dili, halk şiiiri, Türk sanat müziği vb.*) (s. 25, 29)

- Ayrı yazılan birleşik kelimeler (Nota, oyun, tabanca vb. kavramları niteleyen sayılar ayrı yazılır: *on altılık, elli bir vb.* Somut olarak yer belirten “üst” sözüyle oluşturulan kelimeler ayrı yazılır: *arka üstü, baş üstü, sırt üstü, yüz üstü vb.*) (s. 45, 46).
- Noktanın kullanımı (Arka arkaya gelen ve virgülle ayrılan rakamlardan sadece sonuncunun ardından nokta konur: *3, 4 ve 7. maddeler vb.*) (s. 53).
- Virgülün kullanımı (Konuşma çizgisinden önce virgül konur.) (s. 54).
- Yay ayracın kullanımı (Bir yazının maddelerini gösteren rakam ve harflerden sonra kapama ayracı konur: *A), I), II*) (s. 67).
- Kesme işaretinin kullanımı (Akın, çağ, dönem adlarından; ay ve gün adlarından; deyimlerde geçen özel adlardan sonra kesme işareti kullanılmaz: *Eski Çağın, 29 Ekim, Allahahtan hayırlısı vb.*) (s. 68, 69).

Kılavuzlar arasındaki asıl farklılaşmalar ise 2005 Yazım Kılavuzunda görülmektedir. 2000, 2005 kılavuzlarındaki farklılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- “Yazılışları bir, işlevleri ve okunuşları farklı olan Arapça *bi-*, Farsça *bî-* ön eklerini birbirinden ayırt etmek için okunuşu uzun olan Farsça *bî-* ön ekinde düzeltme işareti kullanılır.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 7), 2005 baskısında yer almamıştır: *bîçare > biçare; bîhaber > bihaber; bîkes > bikes vb.*
- “Arapça ve Farsçadan dilimize giren birtakım kelime ve eklerde ‘g, k, l’ ünsüzlerinin ince okunduğunu göstermek için, bu ünsüzlerden sonra gelen ‘a ve u’ sesleri üzerine düzeltme işareti konur.” maddesinden (İmlâ Kılavuzu, s. 7), 2005 baskısında ‘l’ ünsüzü çıkartılmıştır (Yazım Kılavuzu, s. 6): *lâmekân > lamekân; lâmba > lamba; lâle > lale; lâpa > lapa vb.*
- “Batı kökenli kelimelerde de ‘l’ ünsüzünün ince okunduğunu göstermek için düzeltme işareti kullanılır.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 7), 2005 baskısında yer almamıştır: *plân > plan; klâkson > klakson; klân > klan; plâk > plak; reklâm > reklam vb.*
- “Ses yansımali kelimelerde de ‘l’ ünsüzünün ince okunduğunu göstermek için düzeltme işareti kullanılır.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 8), 2005 baskısında yer almamıştır: *lâpa lâpa > lapa lapa; lâp lâp > lap lap; lâkırdı > lakırdı; lâppadak > lappadak vb.*
- “Nispet î’si bazı Türkçe kelimelerde de kullanılır.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 8), 2005’te yer almamıştır: *altunî > altuni; kurşunî > kurşuni; gümüşi > gümüşi; bayatî > bayati vb.*
- Bazı kelime ve eklerin yazılışı bölümündeki “*i-ı değişmesi* (İmlâ Kılavuzu, s. 12), *u-ü değişmesi* (İmlâ Kılavuzu, s. 12), *ğ-v değişmesi* (İmlâ Kılavuzu, s. 14), *alıntı kelimelerde kesmeli yazılış* (İmlâ Kılavuzu, s. 18) ve *-ki aitlik ekinin yazılışı*” (İmlâ

Kılavuzu, s. 16) maddeleri, 2005 baskısında yer almamış, “*ne... ne...*” bağlacının yazılışıyla ilgili kural ise 2005 baskısında eklenmiştir (Yazım Kılavuzu, s. 11).

- Sayıların metin içinde yazıyla yazılmasına yönelik kural (İmlâ Kılavuzu, s. 21), 2005 baskısında kesinleştirilmiştir: *Yaş otuz beş, yolun yarısı eder; haftanın beşinci günü, üç ayda bir, iki hafta sonra vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 13).
- “Yer adlarında ilk isimden sonra gelen *deniz*, *nehir vb.* tür bildiren ikinci isimler küçük harfle başlar.” kuralı (İmlâ Kılavuzu, s. 27), 2005 baskısında “büyük harfle başlar” şeklinde değiştirilmiştir: *Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı, Aral Gölü, Fırat Nehri, Erciyes Dağı vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 18).
- “Levhaların ilk kelimesi rakamla yazılmış bir sayı adı ise sonraki kelime küçük harfle başlar.” kuralı (İmlâ Kılavuzu, s. 29), 2005 baskısında “büyük harfle başlar” şeklinde değiştirilmiştir: *3. kat > 3. Kat; 4. sınıf > 4. Sınıf; 1. blok > 1. Blok vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 20).
- Büyük harflerin kullanımı bölümünde “Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar ve meslek adları büyük harfle başlar. Tarihî kişilerin adlarından önce gelen unvan ve lâkaplar da büyük harfle başlar.” (İmlâ Kılavuzu, s. 25) maddesi, 2005 baskısında “Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar, lakaplar, meslek ve rütbe adları büyük harfle başlar.” (Yazım Kılavuzu, s. 16) şekliyle yer almıştır. “Ancak tarihî dönem bildirmeyip tür veya tarz bildiren terimler küçük harfle başlar. Bunlardan bölüm ve ana bilim dalı olarak kullanılıp özel ad durumuna gelmiş olanlar büyük harfle başlar.” ifadesi (İmlâ Kılavuzu, s. 29), 2005 baskısında “Tarihî dönem bildirmeyip tür veya tarz bildiren terimler küçük harfle başlar.” şekliyle yer almıştır (Yazım Kılavuzu, s. 19).
- “Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime büyük harfle başlamaz.” kuralı 2005 baskısında eklenmiştir: *2005 yılında Türk Dil Kurumunun 73. yılını kutladık* (Yazım Kılavuzu, s. 15).
- “Resmî yazılarda saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren kelimeler de büyük harfle başlar.” kuralı, 2005 baskısında değişmemiştir. Ancak 2000 baskısında mektuplarda ve resmî yazışmalarda hitapların sadece ilk kelimesi büyük harfle başlarken (İmlâ Kılavuzu, s. 26), 2005 baskısında hitap kelimelerinin her biri büyük harfle yazılmıştır: *Sevgili kardeşim > Sevgili Kardeşim; Aziz dostum > Aziz Dostum; Sayın bakan > Sayın Bakan* (Yazım Kılavuzu, s. 16).
- 2005 baskısında kılavuza “Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, bucak, belde, köy vb. sözler küçük harfle başlar.” maddesi eklenmiştir: *Konya ili, Etimesgut ilçesi, Taftalı köyü* (Yazım Kılavuzu, s. 18).
- “Para birimleri büyük harfle başlamaz.” maddesi, 2005 kılavuzuna eklenmiştir: *avro, dolar, lira, yeni kuruş vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 20).

- 2000 kılavuzunda “Özel adlar yerine kullanılan “o” zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz ve kendisinden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 69), 2005 kılavuzunda “Özel adlar yerine kullanılan “o” zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz.” şeklinde değiştirilmiştir: *Birazdan geleceğini o bana söyledi. Bu işin böyle gitmeyeceğini o da biliyordu. vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 20).
- 2005 kılavuzuna “Kitap, dergi vb.nde bulunan resim, çizelge, tablo vb.nin altında yer alan açıklayıcı yazılar büyük harfle başlar.” maddesi eklenmiştir (Yazım Kılavuzu, s. 20).
- 2000 kılavuzunda *etmek, edilmek, olmak, olunmak, eylemek* yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik kelimelerin bitişik yazılması gerektiği belirtilirken (İmlâ Kılavuzu, s. 39), 2005 kılavuzunda sadece *etmek* ve *olmak* yardımcı fiilleri belirtilmiştir: *haletmek, kaybolmak, reddetmek, affetmek vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 21).
- 2000 kılavuzundaki “Kelimelerden biri veya ikisi, birleşme sırasında benzetme yoluyla anlam değişmesine uğrarsa bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 31), 2005 kılavuzunda “Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında benzetme yoluyla anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.” şeklinde değiştirilmiştir (Yazım Kılavuzu, s. 21) .
- 2000 kılavuzundaki “Birleşme sırasında kelimelerden hiçbiri anlam değişikliğine uğramamışsa bu tür birleşik kelimeler ayrı yazılır.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 39), 2005 kılavuzunda “Birleşme sırasında kelimelerden hiçbiri veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik kelimeler ayrı yazılır.” şeklinde değiştirilmiştir (Yazım Kılavuzu, s.25).
- 2000 kılavuzunda “Birleşik kelimelerin yazımında kelimelerden biri veya ikisi birleşme sırasında benzetme yoluyla anlam değişmesine uğrarsa bitişik yazılır.” maddesi varken (İmlâ Kılavuzu, s. 31), 2005 kılavuzunda bu madde “Kelimelerden her ikisi veya ikincisi anlam değişmesine uğrarsa bitişik yazılır.” şeklinde değiştirilmiştir (Yazım Kılavuzu, s. 21).
- “Vurgusu son heceye kaymış birleşik kelimeler bitişik yazılır.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 31), 2005 kılavuzunda yer almamıştır.
- 2000 kılavuzunda *ev* kelimesiyle kurulan birleşik kelimelerin ayrı yazılması gerektiği belirtilirken (İmlâ Kılavuzu, s. 45), 2005 kılavuzunda bitişik yazılması gerektiği belirtilmiştir: *aş evi > aşevi; basım evi > basımevi; huzur evi > huzurevi; düğün evi > düğünevi; ordu evi > orduevi vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 24).
- 2000 kılavuzunda *hane* kelimesiyle oluşturulan birleşik kelimelerde *h*'nin yazılması doğru kabul edilmezken (İmlâ Kılavuzu, s. 37), 2005 kılavuzunda yaygınlaşmadan dolayı *h* harfinin yazılmayabileceği de belirtilmiştir: *hastahane > hastane; pastahane > pastane; eczahane > eczane; postahane > postane vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 24).

- “Ait olduğu dilde bitişik yazılan yabancı yer adları Türkçede de bitişik yazılır.” ifadesi (İmlâ Kılavuzu, s. 36), 2005 kılavuzunda “Ait olduğu dilde ayrı yazılan yer adları Türkçede de ayrı yazılır.” şeklinde değiştirilmiştir (Yazım Kılavuzu, s. 31).
- “Arapça ve Farsça kelimelerle veya bu dillerin kurallarıyla oluşturulmuş tamlamalar ve kalıplaşmış ibareler; eski metinlerin yayımında, alıntılarda ve bilimsel yayınlarda, bilimsel yöntemlere uyularak yazılabilir.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 39), 2005 kılavuzunda yer almamıştır: *Kur’ân-ı Kerim, Devlet-i Osmaniye vb.*
- 2000 kılavuzunda “Şehirlere sonradan verilmiş olan unvanlar ayrı yazılır.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 45), 2005 kılavuzunda kural olarak yer almamıştır.
- “Sıfatı sonda yer alan birleşik kelimeler ayrı yazılır (İmlâ Kılavuzu, s. 44); grup vurgusu ilk kelimedede olan ikilemeler ayrı yazılır (İmlâ Kılavuzu, s. 44); köy, mahalle, dağ, tepe, göl, deniz, ırmak, su vb. kelimelerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması kalıbındaki yer adlarında birinci kelime tek başına söz konusu yer adını anlatabiliyorsa bu tür yer adlarında köy, mahalle vb. kelimeler ayrı yazılır (İmlâ Kılavuzu, s. 44); bir kelime birden fazla yerin adı olarak kullanılıyorsa bu yerleri birbirinden ayırmak için başa getirilen kelimeler ayrı yazılır (İmlâ Kılavuzu, s. 45); kanunda bitişik yazılanlar dışında kuruluş adları ayrı yazılır (İmlâ Kılavuzu, s. 46); içinde bulunduğumuz gün ve dönemin dışında belli bir tarihi gösteren bu gün, şu gün, öbür gün vb. kelimeler ayrı yazılır.” (İmlâ Kılavuzu, s. 24) maddeleri de 2005 kılavuzunda yer almamıştır.
- Ödünçlemeler (dilimize mal olmamış yabancı kelimeler) (İmlâ Kılavuzu, s. 48), 2005 kılavuzunda yer almamıştır: *check-up, by-pass, center, centrum, spaghetti, fuel oil vb.*
- “Yabancı adların yazılışında Türk alfabesinde kullanılmayan birtakım ek işaretler geçtiği zaman özgün yazılışlarına uyulur.” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 49), 2005 kılavuzunda yer almamıştır: *Molière, Plze@, Grónbech, Ibáñez vb.*
- 2005 kılavuzunda, virgülün kullanımında “Yazışmalarda, başvuru makamının adından sonra konur.” (*Türk Dil Kurumu Başkanlığına,*) (İmlâ Kılavuzu, s. 55) ve “Yazışmalarda yer adlarını tarihlerden ayırmak için konur.” (*Kuşadası, 7 Şubat*) (İmlâ Kılavuzu, s. 55) maddeleri yer almamıştır.
- 2005 kılavuzuna virgülün kullanımında “Metin içinde tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz (*Hem gider hem ağlar.*); cümlede pekiştirme ve bağlama görevinde kullanılan da/de bağlacından sonra virgül konmaz (*Lisanımız da kafamız düzelince düzelecek.*); metin içinde –ınca/-ince anlamında zarf-fiil görevinde kullanılan mı/mi ekinden sonra virgül konmaz (*Konuştular mı ağızlarından bal akıyor*); şart ekinden sonra virgül konmaz (*Aklın yatarsa anlatırsın.*); metin içinde zarf-fiil ekleriyle oluşturulmuş kelimelerden sonra virgül konmaz (*Bir karara varıp konuşmaya başladı*).” maddeleri eklenmiştir (Yazım Kılavuzu, s. 35, 36).

- 2005 kılavuzunda noktalı virgül kullanımında “Virgülle ayrılmış örnekleri farklı örneklerden ayırmak için konur (*Türkiye, İngiltere; İstanbul, Londra*) ve kendilerinden evvelki cümleyle ilgi kuran ancak, yalnız, fakat vb. cümle başı bağlaçlarından önce konur (*İyi adamdır; fakat pek konuşmaz.*)” maddeleri (İmlâ Kılavuzu, s. 56) yer almamıştır.
- 2005 kılavuzunda iki noktanın kullanımında “Kütüphanecilik alanında yazar adı ile eser başlığı arasına konur (*Yahya Kemal Beyatlı: Kendi Gök Kubbemiz.*)” maddesi (İmlâ Kılavuzu, s. 57) yer almamıştır.
- 2005 kılavuzuna iki noktanın kullanımında “Genel Ağ adreslerinde kullanılır.” maddesi eklenmiştir: <http://tdk.org.tr>, <http://meb.gov.tr> vb. (Yazım Kılavuzu, s. 38).
- 2005 kılavuzuna ünlemin kullanımına “Ünlemden sonra üç nokta yerine iki nokta kullanılması yeterlidir.” maddesi eklenmiştir: *Gök ekini biçer gibi!.. vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 41).
- 2005 kılavuzunda kısa çizginin kullanımında “Eski harfli metinlerin yeni yazıya aktarılmasında Arapça ve Farsça kurallara göre yapılmış tamlamaların, birleşik ve türemiş kelimelerin öğelerini ayırmak için kullanılır (*resm-i geçit, Servet-i Fünun vb.*) (İmlâ Kılavuzu, s. 62); bazı terim ve kuruluş adlarında kelimeler arasına konur (*sıfat-fiil, zarf-fiil vb.*) (İmlâ Kılavuzu, s. 63); yabancı özel adlarda ve henüz dilimize mal olmadığı için özgün imlaları ile yazılan yabancı kelimelerde kullanılır (*check-up, by-pass vb.*) (İmlâ Kılavuzu, s. 63) ve adres yazarken semt ile şehir arasına konur (*Kurtuluş-ANKARA vb.*)” (İmlâ Kılavuzu, s. 63) maddeleri yer almamıştır.
- 2005 kılavuzuna eğik çizginin kullanımında “Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur; Genel Ağ adreslerinde kullanılır.” maddeleri eklenmiştir: *11/10/1983*, <http://tdk.org.tr> vb. (Yazım Kılavuzu, s. 43).
- 2005 kılavuzuna ters eğik çizginin kullanımı eklenmiştir: *C:\Dos\Oyun vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 43).
- 2005 kılavuzuna tırnak işaretinin kullanımında “Bibliyografik künyelerde makale adları tırnak içinde verilir.” maddesi eklenmiştir (Yazım Kılavuzu, s. 44).
- 2005 kılavuzunda tek tırnak işaretinin kullanımında “Dil yazılarında verilen örneğin anlamını göstermek için kullanılır (*bodun ‘millet’, sab ‘söz’ vb .*)” (İmlâ Kılavuzu, s. 66) maddesi yer almamıştır.
- 2005 kılavuzuna yay ayracın kullanımında “Yay ayrıç içinde bulunan özel isimler ve yargı bildiren anlatımlar büyük harfle başlar ve sonuna uygun noktalama işareti getirilir.” maddesi eklenmiştir (Yazım Kılavuzu, s. 45).
- 2000 kılavuzunda kesme işaretinin kullanımında kişi adlarından sonra gelen unvanlara gelen ekler ayrılmazken (İmlâ Kılavuzu, s. 68), 2005 kılavuzunda bu ekler

ayrılmıştır: *Ahmet Bey'e, Ayşe Hanum'dan, Enver Paşa'ya, Mehmet Efendi'ye vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 48).

- 2005 kılavuzunda kesme işaretinin kullanımında “Ay ve gün adlarına gelen eklerin; deyimlerde geçen özel adlara gelen eklerin ayrılmaması; yabancı özel adlara getirilen yapım ve çokluk eklerinin ayrılması” maddeleri (İmlâ Kılavuzu, s. 69) yer almamıştır.
- 2005 kılavuzuna kesme işaretinin kullanımında “Millet, boy, oymak adlarına; devlet adlarına; din ve mitoloji ile ilgili özel adlara; kıta, deniz, nehir, ülke, bölge vb. coğrafyayla ilgili yer adlarına; gök bilimiyle ilgili adlara; saray, köşk, han, kale, anıt vb. adlarına; kitap, dergi, gazete vb. adlarına; kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge ve genelge adlarına getirilen eklerin ayrılmasıyla ilgili” maddeler eklenmiştir: *İngiliz'den, Türkiye Cumhuriyeti'ni, Allah'ın, Van Gölü'ne, Venüs'ü, Ankara Kalesi'nden, Nutuk'ta, Medeni Kanun'un vb.* (Yazım Kılavuzu, s. 46, 47).

B. Dizin Bölümündeki Değişiklikler

1996 ve 2000 kılavuzlarında “kısaltmalar dizini (1996, s. 73 – 2000, s. 75), yazıda kullanılan diğer işaretler dizini (1996, s. 69 – 2000, s. 71), kesme işaretinin kullanıldığı sözler dizini (1996, s. 437–2000, s. 476), düzeltme işaretinin kullanıldığı sözler dizini (1996, s. 439–2000, s. 477) ve genel dizin (1996, s. 87–2000, s. 97)” olmak üzere beş adet dizin bulunmaktayken, 2005 kılavuzunda ise “kısaltmalar dizini (s. 53), yazıda kullanılan diğer işaretler dizini (s. 75) ve dizin (s. 77)” olmak üzere üç adet dizin bulunmaktadır.

1996 kılavuzuna ek olarak 2000 kılavuzunda yazıda kullanılan işaretler dizinine bir işaret (*üs işareti*), kısaltmalar dizinine altı madde (*ATM, den, hek, mdn, ISBN, tel*), kesme işaretinin kullanıldığı sözler dizinine iki sözcük (*şer'îye, tab'an*), düzeltme işaretinin kullanıldığı sözler dizinine bir sözcük (*havâs*), nispet ‘i’ sine düzeltme işareti koyulan sözcüklere de otuz altı sözcük (*Türkî, bergamodî, helâlî vb.*) eklenmiştir.

2005 kılavuzunda ise kısaltmalar dizininden yirmi altı madde çıkarılmış (*mdn, ATM, den vb.*), dizine yüz doksan sekiz madde (*ADSL, DNA, İMKB, YTL, USAŞ vb.*) eklenmiştir. Yazıda kullanılan işaretler dizinine ise on bir işaret (*çıkarma, bölme, dolar, avro, copyright vb.*) eklenmiştir.

1996, 2000 ve 2005 kılavuzlarındaki genel dizinlerin karşılaştırılması da aşağıda tablolar hâlinde verilmiştir:

Tablo 1: 1996, 2000, 2005 Kılavuzlarında Harf Bazında Kelime Sayıları

	1996	2000	2005		1996	2000	2005
A	3883	4591	4714	M	3526	3962	3967
B	3638	4490	4665	N	893	1021	1034
C	861	1022	1049	O	943	1146	1174
Ç	2039	2386	2377	Ö	775	873	916
D	3310	3794	3862	P	1952	2211	2221
E	1926	2192	2304	R	769	906	903
F	1202	1354	1382	S	4521	4996	5093
G	2396	2620	2703	Ş	966	1053	1099
H	2277	2511	2532	T	4045	4519	4315
I	322	379	361	U	695	770	776
İ	2399	2622	2483	Ü	432	495	484
J	81	104	124	V	728	778	797
K	6730	7582	7763	Y	2930	3201	3204
L	631	777	804	Z	714	764	749
				W	2	2	0
GENEL TOPLAM: 1996: 55586 2000: 63121 2005: 63855							

Tablo 1’de 1996, 2000 ve 2005 kılavuzlarında yer alan kelime sayıları, harflere göre verilmiştir. 1996 ve 2000 kılavuzlarında ‘w’ harfinden iki kelime yer alırken 2005 kılavuzunda bu harf yer almamıştır. Tablo 1’e göre, 1996 kılavuzunda toplam 55586, 2000 kılavuzunda toplam 63121 ve 2005 kılavuzunda toplam 63855 kelime olduğu belirlenmiştir. Kelime sayısındaki artışın 1996–2000 aralığında (7535 kelime; %13.5 artış), 2000–2005 aralığından (734 kelime; %1.16 artış) daha fazla olduğu tespit edilmiştir. 2000 kılavuzunda kelime sayısında bu kadar çok artış olmasında; yapım ekleriyle oluşturulan yeni kelimeler, ikilemelerin fazla olması ile teknoloji ve bilime dayalı yeni kelimelerin dilimize girmesi etkili olmuştur. Her üç kılavuzda da en fazla kelime ‘k’ harfinde, en az kelime ‘j’ harfindedir. 2000 kılavuzunda 1996’ya göre hiçbir harfte kelime sayısı azalmamış, 2005 kılavuzunda ise bazı harflerde azalma (ç, ı, i, r, t, ü, z), bazılarında ise artmalar (a, b, c, d, e, f, g, h, j, k, l, m, n, o, ö, p, s, ş, u, v, y) olduğu görülmüştür. 1996–2000 aralığında en büyük artışın ‘b ve k’ (852 kelime; %11.30 artış) harflerinde, en az artışın ise ‘j’ (23 kelime; %0.30 artış) harfinde olduğu tespit edilmiştir. 2000–2005 aralığında ise en büyük artış ‘k’ (181 kelime; %24.65 artış) harfinde, en büyük azalış da ‘t’ (204 kelime; %27.79 azalma) harfinde görülmüştür. Kılavuzlara eklenen kelimelere şu örnekler verilebilir:

(1996–2000 aralığında): *abartış, acele acele, arıtma ünitesi, antibiyotik tedavisi, badele, bankomat, belirli belirsiz, bilgiç bilgiç, cari ücret, candan candan, çakıntısız, çil çil, dakikasında, dekoder, dış ticaret açığı, dış dış, ekolojik ortam, esneye esneye, kademe kademe, kadrolaşma, kâr marjı, kefalet senedi, küreselleşmek, lojistik hizmet, malî senet, mantolu, melül melül, mobilize, nakdî vergi, nötralize, oğulsuz, optimizasyon, öbek öbek, para pul, petrokimya, rüzgarlanma, renk renk, solâryum, sigorta primi, şaşkın şaşkın, şırına yapmak, tanıtış, türlü türlü, ultrasonograf, uçtan uca, volüm, yıkık dökük, Yurttaşlık Yasası, zekice vb.*

(2000–2005 aralığında): *akıllara ziyan, ambalajlanma, anutsız, bağışık serum, başmüezzın, belediye zabıtası, candan yürekte, cins cins, çeyrek altın, dermatolojik, dualı, ekipman yatırımı, erken bahar, feyzalma, fütürolojik, gül bilimi, helikopter pisti, ısrarlılık, ilk göz ağrısı, jeomorfolojik, kamera şakası, kan zehirlenmesi, lamelif, madde madde, malulen emekli, nükleik asit, opsiyonlu sözleşme, ön ödemesiz, parnasizm, sabit fikirlik, seçilme hakkı, tasarımcılık, tazminat davası, ultraviyole, ürolojik, vakit kaybetmeden, V yaka, yedi kat el, zımlamak vb.*

Tablo 2’de 1996’dan 2000’e ve 2000’den 2005’e kılavuzlarda eklenen, çıkarılan ve yazımı değişen kelimelerin sayısı beş harf (A, K, L, R, S) örnekleminde ele alınmıştır. Seçilen harflerin dilimizde sık kullanılan harfler olması, örneklem seçiminde etkili olmuştur.

Tablo 2: 2000 ve 2005 Kılavuzlarında Eklenen, Çıkarılan ve Yazımı Değişen Kelime Sayıları (5 Harf Örneği)

	1996, 2000			2000, 2005		
	Eklenen	Çıkarılan	Değişen	Eklenen	Çıkarılan	Değişen
A	711	3	13	408	285	207
K	855	4	12	472	312	250
L	146	0	0	67	40	282
R	137	0	3	66	69	43
S	474	0	0	372	287	244

Tablo 2’ye göre 2000 kılavuzunda A harfine 711 kelime (*abajurculuk, acı acı, adam sendecilik, akışmazlık, anlam iyileşmesi vb.*) eklenmiş, bu harften 3 kelime (*ağırdan, alaturkalaşma, alaturkalaşmak*) çıkarılmış ve 13 kelimenin (*ak pas > akpas, alışveriş > alışveriş, arkaüstü > arka üstü vb.*) yazımında değişiklik yapılmıştır. 2005 kılavuzunda ise A harfine 408 kelime (*adam sendeci, ahiret kardeşi, araç telefonu, arayüz vb.*) eklenmiş, bu harften 285 kelime (*Akdeniz, Allahın günü, amcalık etmek vb.*) çıkarılmış ve 207 kelimenin (*adli > adli, alâka > alaka, aş evi > aşevi vb.*) yazımında değişiklik yapılmıştır.

2000 kılavuzunda *K* harfine 855 kelime (*kaçırgan, ketebe, kıl keçisi, konuk sanatçı, kuvertür vb.*) eklenmiş, bu harften 4 kelime (*kara cümle, kartezyenizm, karyoka, kayyım*) çıkarılmış ve 12 kelimenin (*kıçüstü > kış üstü, kırk ikindi > kırkikindi, külhani > külhanî vb.*) yazımında değişiklik yapılmıştır. 2005 kılavuzunda ise *K* harfine 472 kelime (*kah-kaha fırtınası, kesin kayıt, kısa ünlülü, kombine bilet, küreselleştirme vb.*) eklenmiş, bu harften 312 kelime (*kaim olmak, kerevides, kısa süreli film, Kızılay, Kuzey Türkçesi vb.*) çıkarılmış ve 250 kelimenin (*Kadirîlik > Kadirilik, Kelâmıkadim > Kelamıkadim, köşe başı > köşebaşı vb.*) yazımında değişiklik yapılmıştır.

2000 kılavuzunda *L* harfine 146 kelime (*lâğvolmak, levhacılık, leksik birim, liken bilimi, lüzumlu lüzumsuz vb.*) eklenirken bu harfte hiç kelime çıkarılmamış ve yazımında değişiklik yapılmamıştır. 2005 kılavuzunda ise *L* harfine 67 kelime (*layt, lüzumsuz yere, lige çıkma vb.*) eklenmiş, bu harften 40 kelime (*lâkırdı etmek, lâvaj yapmak vb.*) çıkarılmış ve 282 kelimenin (*lâcivert > lacivert, lâf etmek > laf etmek, limonî > limoni vb.*) yazımında değişiklik yapılmıştır.

2000 kılavuzunda *R* harfine 137 kelime (*radyoterapist, rapor yazıcı, rasyonelleşme, resmî olmayan eğitim vb.*) eklenmiş, bu harften kelime çıkarılmazken 3 kelimenin (*rüzgâraltı > rüzgâr altı, rüzgârüstü > rüzgâr üstü, rugby > rugby*) yazımında değişiklik yapılmıştır. 2005 kılavuzunda ise *R* harfine 66 kelime (*randevulu, rüzgar ölçer, romanlaşmak vb.*) eklenmiş, bu harften 69 kelime (*rencide olmak, rast geliş, rujlanma vb.*) çıkarılmış ve 43 kelimenin (*rabbânî > rabbani, ritmli > ritimli, rikabdar > rikaptar vb.*) yazımında değişiklik yapılmıştır.

2000 kılavuzunda *S* harfine 474 kelime (*sabah sabah, sektöriyel, sigorta poliçesi, söğüşlemek, sürmanşet vb.*) eklenmiş, bu harften kelime çıkarılmamış ve yazımında değişiklik yapılmamıştır. 2005 kılavuzunda ise *S* harfine 372 kelime (*sağ selamet, sebze meyve toptancısı, silah arkadaşı, skala, suşi vb*) eklenmiş, bu harften 287 kelime (*sakarozölçer, serigraf, sokak basketbolu, sütbesüt vb.*) çıkarılmış ve 244 kelimenin (*santurî > santuri, siluet > silüet, su altı flâşu > su altı flaşı vb.*) yazımında değişiklik yapılmıştır.

Kılavuzların genel dizin bölümlerinde bazı sözlerin yanında yay araç içinde açıklamalar verilmiştir. Bu açıklamalarda kelimenin tanımı veya anlamı verilmemiş, sadece kelimenin ne olduğunu açıklamak ve karıştırılabilecek benzer kelimelerden o kelimeyi ayırmak için açıklamalara başvurulmuştur. Tablo 3'te de 1996, 2000 ve 2005 kılavuzlarında yer alan açıklamalı ifade sayıları harflere göre sunulmuştur.

Tablo 3: 1996-2000-2005 Kılavuzlarında Harf Bazında Açıklamalı Kelime Sayıları

	1996	2000	2005		1996	2000	2005
A	146	159	128	M	49	52	50
B	125	131	102	N	21	22	19
C	19	19	16	O	20	22	17
Ç	80	83	67	Ö	10	11	4
D	112	117	68	P	30	34	28
E	51	52	47	R	6	6	5
F	19	23	18	S	131	136	86
G	85	87	66	Ş	39	40	30
H	84	89	66	T	68	74	41
I	3	3	3	U	17	18	11
İ	35	40	32	Ü	10	14	5
J	0	0	0	V	18	18	11
K	244	260	156	Y	62	67	45
L	8	9	10	Z	13	13	7
				W	0	0	---
GENEL TOPLAM: 1996: 1505 2000: 1599 2005: 1138							

Tablo 3'e göre genel toplamda; 1996 kılavuzunda 1505, 2000 kılavuzunda 1599, 2005 kılavuzunda ise 1138 açıklamalı ifade yer almıştır. 2000 kılavuzunda 1996 kılavuzuna göre açıklamalı ifade sayısında azalma olmamış, açıklamalı ifadelerde ya artış olmuş (*A, D, K, vb.*) ya da sayı aynı kalmıştır (*C, V, Z, vb.*). 2005 kılavuzunda ise büyük oranda azalma görülmüş (*B, Ç, S, vb.*), birkaç harfte ise aynı kalmış (*I*) ya da artmıştır (*L*). 2005 kılavuzunda açıklama ifadelerinin birçoğunu 'Türk boyu' açıklaması oluşturmuştur. Açıklamalı ifadelere şu örnekler verilebilir:

Afşar (Türk boyu), Bahçelievler (ilçe), carcar (geveze), çit çit (ses), denizkulağı (yumuşakça), elmabaş (tepelı dalgıç), gırgır (süpürge), humus (organik toprak), Kayı (Türk boyu), lop (yuvarlak), mırmır (kedi), Oğlak (burç), papazkarası (üzüm), sabahyıldızı (ağaç), şûra (danışma kurulu), tavukayağı (maymuncuk), varis (damar genişlemesi), zati (zaten) vb.

IV. Sonuç

İmlâ/yazım kılavuzları, gramer bilgileri hususunda en önemli kaynaklardır. Özellikle dil eğitimi verenlerin net bilgiler sunmaları, kılavuzlarda yer alan verilerin açıklığıyla doğru orantılıdır. Araştırmadaki verilerden de anlaşılacağı gibi belirli aralıklarla çıkartılan kılavuzlardaki kelime sayılarında 1996'dan 2005'e kadar bir artışın olduğu ve bu artışın 2000, 2005 kılavuzları arasındaki artışa göre 1996, 2000 kılavuzları arasında daha fazla olduğu, bazı kelimelerin yazımında birtakım değişikliklere gidildiği, yazım ve noktalama

ile ilgili kurallarda da değişiklik yapıldığı, bazı kelime ve kuralların tamamen çıkartılıp yerlerine yeni kelimeler ya da kurallar eklendiği görülmektedir. Kurallar bölümü açısından incelendiğinde 2000, 2005 kılavuzları arasındaki farklılıkların 1996, 2000 kılavuzları arasındaki farklılıklara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Yazım kılavuzlarındaki bu değişikliklerin daha çok dilin doğal gelişimine paralel olarak gerçekleştirildiği gibi, dilde birliği sağlamak amacıyla da yapıldığı söylenebilir. Bu manada 2005 kılavuzuna bakıldığında günümüz gelişmelerine uygun olarak birçok yeni kelimenin yazım kılavuzuna girdiği görülmektedir. Tüm bu gelişmeler Türk Dil Kurumunun işlevini yerine getirdiğinin bir göstergesidir. Ancak gerek dizin gerekse kurallar bölümü ile ilgili yapılan değişiklikler ya da eklenim çıkarımlarla ilgili gerekçeler kılavuzda belirtilmemiştir. Bu da özellikle dil bilimcileri açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu bakımdan Kurumun hangi ölçütlere dayanarak bu kural değişimleri ile kelime eklenim ve çıkarımlarını gerçekleştirdiğini açıklamasının da daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aksan, Doğan. (2007). *Türkçenin Bağımsızlık Savaşımı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ergin, Muharrem. (1988). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yay.
- Kaplan, Mehmet. (2004). *Kültür ve Dil*, (17. Bsk.), İstanbul: Dergah Yay.
- Karasar, Niyazi. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, (16. Bsk.), Ankara: Nobel Yay.
- Kavcar, Cahit-Oğuzkan, Ferhan-Aksoy, Özlem. (2002). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- TDK İmlâ Kılavuzu*. (1996); (2000). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- TDK Yazım Kılavuzu*. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Şükrü Haluk, Akalın. (2007). “75. Yılına Giren Türk Dil Kurumunun 2006 Yılı Çalışmaları”, <http://www.tdk.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?>